

BIBLIOTEKININKAS IR MOKSLININKAS KAZYS SENDZIKAS

Šis straipsnis parengtas jau skelbtos publikacijos pagrindu¹. Naujame, papildytame ir patikslintame variante konkrečiau ir atviriau išdėstomi kai kurie K. Sendziko gyvenimo ir veiklos momentai, pasitelkta naujų duomenų ir prielaidų.

Nepriklausomos Lietuvos valstybės spaudoje („Bibliografijos žinių“, „Draugijos“, „Mūsų senovės“ žurnaluose, „Lietuvos praeities“ leidinyje ir kt.) 1937–1940 m. dažnai rodėsi K. Sendziko pavarde rašyti straipsniai bibliotekų istorijos, metodikos, praktinės veiklos klausimais, taip pat publikacijos iš archyvų, rankraštytų, daugiausia apie XIX a. pirmosios pusės lietuvių raštiją ir jos autorius. Pastarieji darbai nurodomi įvairių leidinių literatūros sąrašuose ir komentaruose². K. Sendziko darbai Lietuvos bibliotekų istorijos temomis apibūdinti V. Žuko knygoje³. Tačiau kiti K. Sendziko straipsniai, ypač iš bibliotekų darbo metodikos srities, apskritai jo raštų visuma tebėra neapžvelgta. Iki šiol visai netyrinėta K. Sendziko biografija, ir mūsų dienomis jis tebėra nepažįstamas asmuo.

K. Sendziko iki šiol žinomą palikimą (apie 20 pozicijų) galėtume suskirstyti į nurodytas dvi tarpusavyje susijusias dalis, išaugusias iš to paties kamieno – iš jo bibliotekinės mokslinės veiklos Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje⁴.

Viena iš pirmųjų K. Sendziko publikacijų (1937 m.) – „Truputis medžiagos Lietuvos bibliotekų istorijai“⁵. Tai penki žiupsniai faktų apie XIX a. pirmosios pusės katalikiškas bibliotekas. Be šių žinių negali apsieiti Lietuvos bibliotekų ir kultūros istorikas.

Pradėjęs nuo tokio „trupečio“, K. Sendzikas toliau rašė iš bibliotekų istorijos. 1939 m. jis apžvelgė XIX a. katalikų bažnyčios ir raštijos veikėjo kun. J. K. Gintilos asmeninę biblioteką⁶. Apie jos klostymąsi ir sudėtį yra rašęs V. Žukas. Tad šiuo atveju nurodytume kai kuriuos kitus straipsnio momentus, pavyzdžiui, jame pateiktą J. K. Gintilos charakteristiką. Jis apibūdinamas kaip „didelis knygos mėgėjas, gerai pažinojęs hebrajų literatūrą, klasikinės literatūros bičiulis ir bibliotekų drau-

¹ Raguotienė G. Pradžios žodis apie K. Sendziką // Tarp knygų. 1995. Nr. 2. P. 30–33.

² Lietuviškoji enciklopedija K., 1941. Sklt. 19; Biržiška V. Aleksandrynas. Chicago, 1963. T. 2. P. 31, 384; Ten pat. Chicago, 1965. P. 118 ir kt. Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. V., 1969. T. 1. P. 175; Valančius M. Raštai. V., 1972. T. 1. P. 575; Lietuvių rašytojai: Biobibliografinis žodynas. A–J. V., 1979. P. 384.

³ Žukas V. Lietuvių knygotyros bruožai. V., 1989. P. 164, 167, 168; Žukas V. Lietuvių bibliografijos istorija. V., 1983. T. 1. P. 56.

⁴ Iki 1936 m. ši mokyimo ir mokslo įstaiga vadinta Žemaičių (vyskupystės, dvasine) kunigų seminarija, nuo 1936.IV iki 1938.VII – Kauno Metropolijos kunigų seminarija, nuo 1938.VII – Tarpdiecizine Kauno seminarija. Atitinkamai keitėsi ir bibliotekos pavadinimai; jie straipsnyje ir vartojami.

⁵ Sendzikas K. Truputis medžiagos Lietuvos bibliotekų istorijai // Bibliografijos žinios. 1937. Nr. 6. P. 253–256.

⁶ Sendzikas K. Kun. J. K. Gintilos asmeninė biblioteka // Ten pat. 1939. Nr. 4. P. 123–125.

gas⁷. Šiame straipsnyje kiek kliudomas ir, K. Sendziko terminu, „bibliomano“ (t. y. bibliofilo) klausimas.

Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraštyno V. Biržiškos fonde išlikęs iki šiol neskelbtas K. Sendziko platus straipsnis apie Žemaičių vyskupystės dvasinės seminarijos biblioteką 1883 m.⁸ Autorius pateikia svarbių duomenų apie pagrindinius jos tvarkymo darbus 1881–1883 m., kuriems atlikti buvo paskirti klierikai A. Dambrauskas (būsimasis A. Jakštas) ir J. Viksva, turėję talkininkų. A. Dambrauskas parengęs ir bibliotekos darbo taisykles. Straipsnyje lentelėmis išdėstytas bibliotekos fondų pasiskirstymas pagal mokslų sritis ir kalbas. V. Žukas jau yra nurodęs, kad 1883 m. biblioteka turėjusi per 40 veikalų lietuvių kalba (145 tomus). K. Sendzikas pateikė Žemaičių seminarijos bibliotekininkų (klierikų), vadintų tada „knugyno ponais“, 1888–1902 m. sąrašo kopiją. Tarp penkiolikos per tą laikotarpį bibliotekoje dirbusių klierikų buvo vėliau žinomi Lietuvos katalikų bažnyčios, lietuvių kultūros ir knygos veikėjai Juozas Skvireckas, Antanas Karosas, Antanas Švateлис, vadintas „antruoju Katele“, Pranas Vilūnas ir kt.

Atrodo, kad šį straipsnį K. Sendzikas 1939 m. gegužės 11 d. laiške V. Biržiškai siūlė spausdinti „Bibliografijos žiniose“. „Gal jis per ilgas, – rašė autorius, – tad kaip nors jį Prokrusto lovon paguldykite...“⁹ Dėl nežinomų priežasčių straipsnis žurnale nepasirodė.

K. Sendzikas domėjosi ir kitomis bei kitų šalių bibliotekomis. Remdamasis M. Brenšteino veikalu „Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do roku 1832“, žurnalo „Draugija“ skaitytojus supažindino su Vilniaus universiteto bibliotekos pradžia¹⁰. Jis parengė straipsnį iš Vatikano bibliotekos praecities ir apibūdino joje esančią lituanistinę medžiagą¹¹.

K. Sendzikas rūpinosi ir bibliotekų to meto reikalais bei problemomis. Reikšmingiausias šios srities jo darbas – „Parapijinės bibliotekos, skaityklos ir archyvai“ (1939 m)¹². Tai vienas iš didesnių bibliotekų tematikos darbų (apie 1 sp. l.) 1918–1940 m. laikotarpiu. Jame aprašomos įvairios minėtų bibliotekų, skaityklų, archyvų organizavimo, struktūros, veiklos sritys. Autorius pradeda nuo parapijos bibliotekų steigimo, apibūdina bibliotekų patalpas ir jų padalinius. Plačiau aptariami fondai, komplektavimas, jo šaltiniai ir priemonės. Dėmesio skirta lėšų reikalams, bibliotekos ir skaitytojų santykiams. „Techniškųjų darbų“ poskyryje K. Sendzikas rašo apie katalogus, abonementą, skaitytojų registravimą, knygų išdavimą. Straipsnyje apžvelgiamas taip pat kolektyvinis abonementas, bibliotekų statistika, skaityklos veikla.

⁷ Sendzikas K. Kun. J. K. Gintilos asmeninė biblioteka // Ten pat. 1939. Nr. 4. P. 123.

⁸ Žr. Žukas V. Lietuvių bibliografijos istorija. V., 1983. T. 1. P. 56; LMAB RS. F. 163–1055. L. 1–5.

⁹ LMAB RS. F. 163–1053. L. 2.

¹⁰ Sendzikas K. Vilniaus universiteto bibliotekos pirmieji žingsniai // Draugija. 1939. Nr. 19. P. 1000–1045; Nr. 24. P. 1284–1286.

¹¹ Sendzikas K. Pijus XI Ambrozijonos prefektas ir Bibliothecarus S. Romanae // Ten pat. 1939. Nr. 12. P. 685–686; Nr. 13. P. 745–748. – Pranešimas skaitytas Lietuvos bibliotekininkų metiniame susirinkime 1939.IV.30.

¹² Sendzikas K. Parapijinės bibliotekos, skaityklos ir archyvai // Ten pat. 1939. Nr. 2. P. 114–116; Nr. 5. P. 315–320; Nr. 7. P. 430–432; Nr. 10. P. 579–585; Nr. 11. P. 622–625; Nr. 15. P. 847–850.

Nauja šiame darbe buvo parapijų archyvų tema. Autorius ne tik pabrėžė jų reikšmę ir svarbą, bet patarė, kaip juos sudaryti ir tvarkyti. Nors K. Sendziko straipsnis skirtas specialiai bibliotekų rūšiai, jis galėjo praversti ir kitoms nedidelėms bibliotekoms, ypač jų steigimui ir veiklos pradžiai.

K. Sendzikas, kaip liudija jo rašto darbai, kruopščiai tyrinėjo Kauno kunigų seminarijos bibliotekos fondus. Du jo straipsniai skirti bibliotekos rankraščiams. Rašydamas apie hebrajiškuosius rankraščius, K. Sendzikas pažymėjo jų skaičių, kam jie priklausę, kaip ir iš kur įsigyti, kaip atrodo ir pan.¹³ Aptariant hebrajiškus tekstus, autoriui talkino Izidorius Kisinas.

Kitame straipsnyje¹⁴ K. Sendzikas apibūdina seminarijos bibliotekos rankraštyną įvairiais atžvilgiais: kiekybės, sudėties pagal kalbas, amžių ir kitais aspektais. Čia esama žinių taip pat apie šios bibliotekos padalinio – jos globojamos Kauno Metropolijos bazilikos kapitolos bibliotekos rankraščius.

V. Žukas yra apibūdinęs K. Sendziko straipsnį apie Kauno Metropolijos kunigų seminarijos bibliotekos veiklą 1937 m.¹⁵ Čia statistiškai apžvelgiama bibliotekos to meto (1937) padėtis (fondai, skaitytojai, knygų išdavimas, seminarijos auklėtinių, pedagoginio personalo skaityba). Straipsnis tuo svarbesnis, kad pirmą kartą per statistikos prizmę pavaizdavo bibliotekos veiklos dabartį (vienus metus). K. Sendzikas teigė, kad iki 1936 m. pabaigos Kauno Metropolijos kunigų seminarijos bibliotekos veiklos statistika nebuvo vedama.

K. Sendziko straipsnis apie šią biblioteką buvo paskelbtas ir „XX amžiaus“ laikraštyje (1939 m.)¹⁶. Tai bibliotekos, jos fondų, katalogų, kitos veiklos apžvalga, skirta platesniam skaitytojų sluoksniui. Minimos bibliotekos tematikai priklauso ir straipsniai apie A. Dambrauską-Jakštą – bibliotekininką¹⁷ ir autografus jo asmeninės bibliotekos knygoje¹⁸. Jie buvo pirmieji ir kol kas vieninteliai, atskleidę šią A. Dambrausko-Jakšto veiklos sritį ir šį tą apie jo biblioteką.

Be to, K. Sendzikas yra siuntinęs „Bibliografijos žinioms“ informacijas apie įdomesnius ir svarbesnius seminarijos bibliotekos įvykius. Pavyzdžiui, 1937 m. jis praneša, kad panaikintas prof. St. Ylos iniciatyva prie bibliotekos ir skaityklos įsteigtas pastoralinės teologijos seminaras, turėjęs nemažą rinkinį modernių Vakarų Europos pastoravimo priemonių – knygų, periodikos, plakatų, diagramų ir kt.¹⁹

Tai, kas išdėstyta, apibūdintų K. Sendziką kaip Žemaičių (Kauno) kunigų seminarijos bibliotekos istoriką. Turint mintyje šios bibliotekos likimą per 1940–1941 m.

¹³ Sendzikas K. Hebraiški rankraščiai Kauno Metropolijos kunigų seminarijos bibliotekoje // Bibliografijos žinios. 1938. Nr. 6. P. 196–197.

¹⁴ Sendzikas K. Tarpdiecizinės Kauno seminarijos bibliotekos rankraščiai // Ten pat. 1940. Nr. 1. P. 26–28.

¹⁵ Sendzikas K. Kauno Metropolijos kunigų seminarijos bibliotekos veikimas 1937 m. // Ten pat. 1938. Nr. 2. P. 66–69.

¹⁶ Sendzikas K. Kauno kunigų seminarijos biblioteka // XX amžius. 1939. Kovo 25.

¹⁷ Sendzikas K. Prel. A. Dambrauskas – bibliotekininkas // Draugija. 1939. Nr. 4. P. 238–243.

¹⁸ Sendzikas K. Autografai prel. A. Dambrausko-Jakšto bibliotekos knygoje // Ten pat. 1940. Nr. 3. P. 132–135.

¹⁹ LMAB RS. F. 163–1053. L. 1.

sovietinę okupaciją, K. Sendziko straipsniai ir informacija dabar dažnai yra vieninteliai šaltiniai apie ją, vertingi ir jos, ir apskritai Lietuvos bibliotekų istorijai.

K. Sendziko polinkius kultūros istorijai patvirtintų jo publikacijos ir straipsniai apie XIX a. pirmosios pusės ir vėlesniųjų laikų lietuvių raštijos ir literatūros atstovus. Į viešumos ir mokslo apyvartą jis iškėlė naujos svarbios medžiagos to amžiaus kultūrai, jos asmenybėms pažinti. K. Sendzikas parūpino ir pateikė J. A. Pabrėžos, M. Valančiaus laišku²⁰, taip pat straipsnių apie šiuos ir kitus kultūros žmones (J. K. Gintilą, B. Smigeliskį)²¹, dokumentų apie J. Tumą-Vaižgantą²². „Atmestinos literatūros“ sąvartose 1937 m. K. Sendzikas „atkasė“ ir nuo pradžios išgelbėjo svarbų XIX a. antrosios pusės lietuvių istorijos dokumentą – 1863 m. sukilėlio ir tremtinio kun. A. Jasevičiaus atsiminimų rankraštį (pirmąją dalį), kuriuo pasinaudojo V. Biržiška²³, be to, paskelbęs jį 1937–1940 m. „Mūsų senovės“ žurnale.

K. Sendziko rašto darbai liudytų jį buvus bibliotekininką, pasižymintį mokslininko interesais ir sugebėjimais. Deja, jo biografijos net pagrindinių ir svarbių žinių kol kas stingame. Esami duomenys yra fragmentiški, ne visada patikimi, dažnai iš vieno šaltinio, gali būti tendencingi, apskritai vertintini kritiškai.

Sprendžiant iš dabar disponuojamos medžiagos, neilgai trukęs, tragiškas K. Sendziko gyvenimo kelias buvo sudėtingas, su dramatiškais vingiais ir paslaptimis.

Vienas šaltinis, kuriame yra šiek tiek K. Sendziko biografijos žinių – Bostono „Lietuvių enciklopedija“²⁴. Pagal ją, K. Sendzikas apie 1928 m. už priklausymą pogrindžio komjaunimui buvo teistas ir kalėjęs Kauno sunkiųjų darbų kalėjime. Paskui, nutolęs nuo komunistinio judėjimo, buvo Kauno kunigų seminarijos bibliotekos vedėju. 1940 m., okupavus Lietuvą, „matyt, – kaip rašoma, – bijodamas keršto, nusižudė“.

Kiti šaltiniai – Lietuvos valstybinio visuomenės organizacijų archyvo dosjė apie K. Sendziką, to laiko komunistinės periodikos leidiniuose aptikti faktai iš dalies patvirtina ir patikslina kai kurias nurodytas žinias, pateikia daugiau ir jau kitos interpretacijos bei pobūdžio duomenų.

Kol kas tebėra nežinoma K. Sendziko gimimo data ir vieta. Kadangi per jau minėtą 1928 m. teismą jis buvo nepilnametis, galima spręsti jį gimus tarp 1908–1910 m., galimas daiktas 1909 m. Jo tėvai ir gal jis pats galėjo būti kilę iš Suvalkijos. Mat Sendziko pavardė buvo paplitusi šio regiono vietose, taip pat apie Jonavą, Vandžiogalą²⁵. Prie K. Sendziko – Didžiojo lietuvių kalbos žodyno žodžių rinkėjo – nurodoma „nuo Zapyškio“²⁶.

²⁰ Sendzikas K. J. A. Pabrėžos laišakai J. K. Gintilai // Mūsų senovė. 1938. Nr. 3(8). P. 489–498; M. Valančiaus laišakai J. Chr. Gintylai / Spaudai parūpino K. Sendzikas // Lietuvos praeitis. 1940. T. 1. P. 296–308.

²¹ Sendzikas K. Šalinių pakastas kun. J. A. Pabrėžos darbo žiedas // Mūsų senovė. 1938. Nr. 1(6). P. 372–382; 1939. Nr. 4(9). P. 660–663; Žvilgterkim pro plyšį J. K. Gintilos veidan // Draugija. 1939. Nr. 7. P. 472–479; Nr. 8. P. 477–478; Prelato B. Smigelksio biografija // Ten pat. 1940. Nr. 1(10). P. 32–35; Vysk. M. Valančiaus pastabų žiupsnelis // Mūsų senovė. 1940. Nr. 1(10). P. 84–86.

²² Keli skundai prieš Tumą-Vaižgantą 1902/ Pateikė Sendzikas K. // Ten pat. 1938. Nr. 2(7). P. 342–346.

²³ Biržiška V. Kun. Anupras Jasevičius (Anupras Žemaitis) // Ten pat. 1937. Nr. 1. P. 78.

²⁴ Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1962. T. 27. P. 257.

²⁵ Lietuvos pavardžių žodynas. L.–Ž. V., 1989. P. 700.

²⁶ Lyberis A. „Lietuvių kalbos žodynas“ ir jo darbininkai // Mūsų kalba. 1991. Nr. 1. P. 16.

Pagal Lietuvos valstybinio visuomenės organizacijų archyvo ir periodikos medžiagą, K. Sendzikas augęs religingoje šeimoje, auklėtas šia dvasia. Jo tėvas Juozas ir motina priklausė katalikiškoms draugijoms. K. Sendzikas buvo globojamas kunigo Prano Penkausko, laikytas „beveik kunigo Penkausko auklėtinis“²⁷. Čia būtina įterpti žinių apie šį K. Sendziko gyvenime svarbų asmenį, globojusį jį ne tik paauglystėje. Kiek galima manyti, jis bus daug lėmęs ir vėlesnį K. Sendziko kelią. Tai buvo tituluotas (prelatas) ir aukštų pareigų dvasininkas, mokslininkas istorikas (1889–1950). Baigęs Žemaičių kunigų seminariją, studijavo Petrapilio dvasinėje akademijoje (1914 m. – teologijos magistras). Pirmojo pasaulinio karo metais mokytojavo ir kunigavo Voroneže. Grįžęs į Lietuvą, buvo Kauno bazilikos vikaras ir galbūt tada pradėjęs globoti K. Sendziką. 1922–1923 m. Miunchene rengėsi moksliniam pedagoginiam darbui. Nuo 1923 m. pabaigos buvo paskirtas Lietuvos universiteto Teologijos filosofijos fakulteto Viduramžių bažnyčios istorijos katedros vedėju. Nuo 1926 m. P. Penkauskas – Kauno kunigų seminarijos prorektorius, 1932–1940 m. – jos rektorius. 1944 m. pasitraukė iš Lietuvos, mirė Austrijoje 1950 m.²⁸

Pridurtina, kad P. Penkausko darbai iš Lietuvos istorijos išleisti atskiromis knygomis, skelbti taip pat „Soter“, „Tiesos kelio“ ir kituose žurnaluose²⁹.

Taigi, rašant apie K. Sendziką, išskyla ir reikšminga P. Penkausko asmenybė, to laiko veikla, mokslo darbai.

Grįžtant prie K. Sendziko biografijos, nurodytina, kad 1925 m., tikriausiai dar būdamas paauglys, pradėjo mokytis spaustuvinininko (raidžių rinkėjo) amato ir su tėvais jau tikrai gyveno Kaune ar kuriame jo priemiestyje (Aleksote). Dirbdamas spaustuveje, 1926 m. K. Sendzikas priklausė Lietuvos spaudos darbininkų profesinės sąjungos jaunimo sekcijai, kooptuotas į jos komitetą³⁰. Lietuvos spaudos darbininkų profesinė sąjunga, įsteigta 1918 m. pabaigoje, buvo kairiosios orientacijos organizacija, 1925 m. turėjusi 600 narių³¹. Galimas daiktas, kad tuo laiku K. Sendzikas pateko prokomunistiškai nusiteikusių Kauno darbininkų įtakon. Matyt, tai nulėmė jo jaunatviškai impulsyvų posūkį, emocinį apsisprendimą. Taip teigti leistų tolesni jo gyvenimo įvykiai.

Į pagrindžio komjaunimą K. Sendzikas įstojo po 1926 m. gruodžio perversmo. 1928 m. buvo suimtas ir kariuomenės teismo kaip nepilnametis nuteistas trejiems metams. Teisme laikęsis drašiai, neneigęs esąs komjaunuolis. Motina su ašaromis prašiusi teismo pasigailėti sūnaus³². Kalėjo Kauno ir Šiaulių kalėjimuose. Ten ne visada laikęsis politinių kalinių sprendimų ir drausmės (atsisakęs badauti). Dėl elgesio kalėjime komunistų kaltintas bailumu, gandų skleidimu, įtartinėtas dėl drau-

²⁷ Mūsų draugas // Balsas. 1928. Nr. 20. P. 614. Parašas: Kardas.

²⁸ Lietuvių enciklopedija. Bostonas, 1960. T. 22. P. 276.

²⁹ Penkauskas P. Lietuvių tautos dvasia istorijos šviesoje. K., 1919; Bazelio susirinkimas ir Lietuvos sosto reikalas Vytautui mirus. K., 1927; Vytautas Didysis ir jo Čekijos politika Venceliui mirus. K., 1930; Šventojo Įstatymo istorija. 5–asis leid. K., 1935 ir kt.

³⁰ Mūsų draugas // Balsas. 1928. Nr. 20. P. 614. Parašas: Kardas.

³¹ Žiežirba. 1926. Nr. 1(34). P. 9.

³² Mūsų draugas // Balsas. 1928. Nr. 20. P. 614. Parašas: Kardas.

gystės su provokatoriumi laikomu vienu asmeniu, pašalintas iš komjaunimo, pasakui, pripažinęs „klaidas“, vėl gražintas³³. Kol kas nežinoma, iki kada jis buvo komjaunuolis. Bet, kaip teigiama, po 1931 m. priklausė Lietuvos socialdemokratų jaunimo organizacijai „Žiezirba“³⁴.

1931 m. išėjęs iš kalėjimo, K. Sendzikas atsidūrė sunkioje materialinėje ir dvasinėje situacijoje. Kurį laiką jis dirbo spaustuviėje. Komunistų tada buvo kaltintas, kad persiėmęs F. Dostojevskio Raskolnikovo idėjomis. Viename 1932 m. laiške K. Sendzikas rašęs apie gyvenimo beprasmybę ir savižudybę³⁵. Tai, matyt, atspindėjo jo tuometines nuotaikas ir būseną. Bet apskritai žinių apie K. Sendziko gyvenimo 1931–1935 m. tarpsnį labai trūksta, ypač apie tai, kaip jis atsidūrė Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje, kurioje jau dirbo 1936–1940 m., o pradėjęs galbūt ir anksčiau. Tai galėjo būti vėl susiję su minėtu kunigu P. Penkausku. Jis, 1926 m. tapęs seminarijos prorektoriumi, pagal pareigas buvo ir jos bibliotekos direktorius. Nuo 1932 m. jam rektorijaujant, seminarijos biblioteka jau turėjo etatinį darbuotoją (iki tol ją tvarkė skiriami klierikai)³⁶. Yra pagrindo manyti, kad etatiniu bibliotekininku (neaišku, kada) K. Sendzika ir pakvietė tas pats buvęs globėjas P. Penkauskas, be to, galėjęs jį kaip istorikas paakinti domėtis bibliotekos rankraščiais, bibliotekų, lietuvių raštijos praeitimi.

Kai K. Sendzikas jau dirbo seminarijos bibliotekoje, Z. Angariečio 1938 m. vasario 5 d. pasirašytoje agentūros žinių suvestinėje apie K. Sendziką, jis vadinamas „renegatu“, kitais panašiais epitetais, apibūdinamas kaip komunistams nepatikimas, jų įtariamamas asmuo, be to, kaip žmogus, bendradarbiaujantis katalikų spaudoje. Dėl to, kaip ten rašoma, buvęs „izoliuotas nuo darbininkų judėjimo“³⁷.

1940 m., po Lietuvos okupacijos, specialios tarnybos toliau rinko K. Sendziką kompromituojančią medžiagą. Tai liudytų buvusio Lietuvos politinės policijos aukšto pareigūno P. Lašo (Spiridonovo) 1940 m. rugpjūčio 14 d. parodymai, kuriuose jis teigė K. Sendziką bendradarbiavus su Lietuvos saugumu³⁸.

Neturime tikslų duomenų apie K. Sendziko išsimokslinimą ir išsilavinimą. Kaip rodo jo straipsniai iš Lietuvos bibliotekų ir raštijos istorijos, kiti faktai, K. Sendzikas mokėjo lotynų, rusų, lenkų, turbūt prancūzų kalbas. Iš jų vertė rankraštyno medžiagą, rašydamas straipsnius, naudojosi tų kalbų šaltiniais. Pagaliau K. Sendzikas yra ėmęsis ir vertėjo darbo. 1937 m. iš rusų kalbos vertė V. F. Marcinkovskio knygą „Christos griadaušij“ („Ateisiantis Kristus“)³⁹. Nežinoma, ar ši knyga buvo išversta ir išleista.

³³ Lietuvos valstybinis visuomenės organizacijų archyvas. F. 77. B. 9958. Ap. 28. L. 1.

³⁴ Ten pat. L. 21.

³⁵ Ten pat. L. 17–18.

³⁶ **Sendzikas K.** Kauno kunigų seminarijos biblioteka // XX amžius. 1939. Kovo 25.

³⁷ Lietuvos valstybinis visuomenės organizacijų archyvas. F. 77. B. 9958. Ap. 28. L. 17–18.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Bibliografijos žinios. 1937. Nr. 6. P. 262. – V. F. Marcinkovskio knyga buvo išleista jos autoriaus 1928 m. Prahoje.

K. Sendziko veiklai skirtinas didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ rinkėjo darbas. Jis buvo vienas iš aktyvių bendradarbių: dirbdamas Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje, iš rankraščių ir archyvų žodynui surinko apie 6 000 žodžių⁴⁰.

Konkrečiai nežinome, kada ir kaip K. Sendzikas įsigijo bibliotekininko kvalifikaciją ir išmanymą, kurį liudija jo straipsniai (pvz., „Parapijinės bibliotekos, skaityklos ir archyvai“) ir praktinė veikla bibliotekoje. Per 1932–1939 m. biblioteka tvarkyta profesionaliais pagrindais. Paties K. Sendziko teigimu, tuo laikotarpiu bibliotekoje buvo sutvarkyta ir parengta naudotis per 30 tūkst. knygų, sudaryti provizoriški (sisteminis, abėcėlinis) katalogai⁴¹. Tą didelį darbą, bent svarbią jo dalį, atliko K. Sendzikas, tikrai dirbęs toje bibliotekoje nuo 1936 m.

Bibliotekininko kvalifikaciją K. Sendzikas galbūt įgijo per specialią savišvietą, praktinį darbą ar lankydamas 1936 ar 1937 m. Kaune rengtus bibliotekinių kursų, kur bus klausęsis V. Biržiškos ir kitų paskaitų. Save laikė V. Biržiškos mokiniumi. Profesoriumi patūpindavo medžiagos iš Kauno kunigų seminarijos bibliotekos fondo, susirašinėjo su juo. Antai 1939 m. sausio 16 d. laiške V. Biržiškai K. Sendzikas praneša nurašęs visus J. K. Gintilos laiškus ir jų nuorašus įteiksiąs, bet duoti tuos laiškus iš bibliotekos neturįs teisės. „...Pone Profesoriau, – rašė jis, – prašau ant manęs nepykti... Aš nekaltas, kad Jūs esate mūsų bibliotekininkų mokytojas, kurio pamokų mes nenorime užmiršti“⁴².

Paskutiniiais gyvenimo metais (1939–1940) K. Sendzikas rengė vadovėliu vadintą knygą „Mokinio knygnėlis“ – apie moksleivio asmeninę (namų) biblioteką⁴³. Buvo linkima, kad ji, labai reikalinga, pasirodytų kuo greičiau. Jos rankraščio likimas nežinomas.

K. Sendzikas aktyviai veikė Lietuvos bibliotekininkų draugijoje, į kurią buvo priimtas 1936 m. rugsėjo 17 d. jau dirbdamas Kauno kunigų seminarijos bibliotekoje⁴⁴. LBD metiniuose susirinkimuose (1939, 1940 m.) skaitė pranešimus. 1939 m. balandžio 30 d. ir 1940 m. gegužės 19 d. išrinktas į šios draugijos kontrolės (revizijos) komisiją.

Jaunystės pradžioje buvęs visuomeniškai ir politiškai veiklus, vėliau, pasirinkęs bibliotekininko kelią, K. Sendzikas atsidėjo kabinetiniam knygos žmogaus darbui, profesinei veiklai Lietuvos bibliotekininkų draugijoje. Per maždaug trejus su puse ar ketverius paskutinius gyvenimo metus vaisingai tyrinėjo lietuvių bibliotekininkystę ir raštiją.

Vilniaus universiteto
Bibliotekininkystės katedra

Įteikta 1995 m. vasario mėn.

⁴⁰ Lyberis A. „Lietuvių kalbos žodynas“ ir jo darbininkai // Mūsų kalba. 1981. Nr. 1. P. 16.

⁴¹ Sendzikas K. Kauno kunigų seminarijos biblioteka // XX amžius. 1939. Kovo 25.

⁴² LMAB RS. F. 163–351. L. 1.

⁴³ „Mokinio biblioteka“ // Ateities spinduliai. 1940. Nr. 6. P. 183.

⁴⁴ Bibliografijos žinios. 1936. Nr. 5. P. 205.

LIBRARIAN AND SCIENTIST KAZYS SENDZIKAS

S u m m a r y

The article speaks about the researcher of Lithuanian libraries and history of the period of the Republic (1918–1940) Kazys Sendzikas (1909?–1940). First of all the author reviews his written heritage that consists of 20 items. Mainly, those are articles on Lithuanian library history, in particular on the Library of Kaunas priests' seminary. K. Sendzikas has prepared the publications from the archives and manuscripts' departments on Lithuanian books and authors of the first half of the XIXth century. These are materials about famous cultural, library and bookworkers (M. Valančius, J. K. Gintila, J. A. Pabrėža, B. Smigelskis and oth.). The author analyses the study on parish libraries, reading and archives by K. Sendzikas.

The biography of K. Sendzikas was not investigated till now. Though he lived at the beginning of the XXth century, the data about his life is very scarce. The author of the article presented some facts of his life and activity found in archives and other sources. This information proves that K. Sendzikas had lived a short but very complex, dramatic, mysterious and even tragic life.

K. Sendzikas had made fruitful input in the fields of library and book science in a very short time of 3,5 years (1937–1940.06.). His works have great historical and contemporary value for modern research.